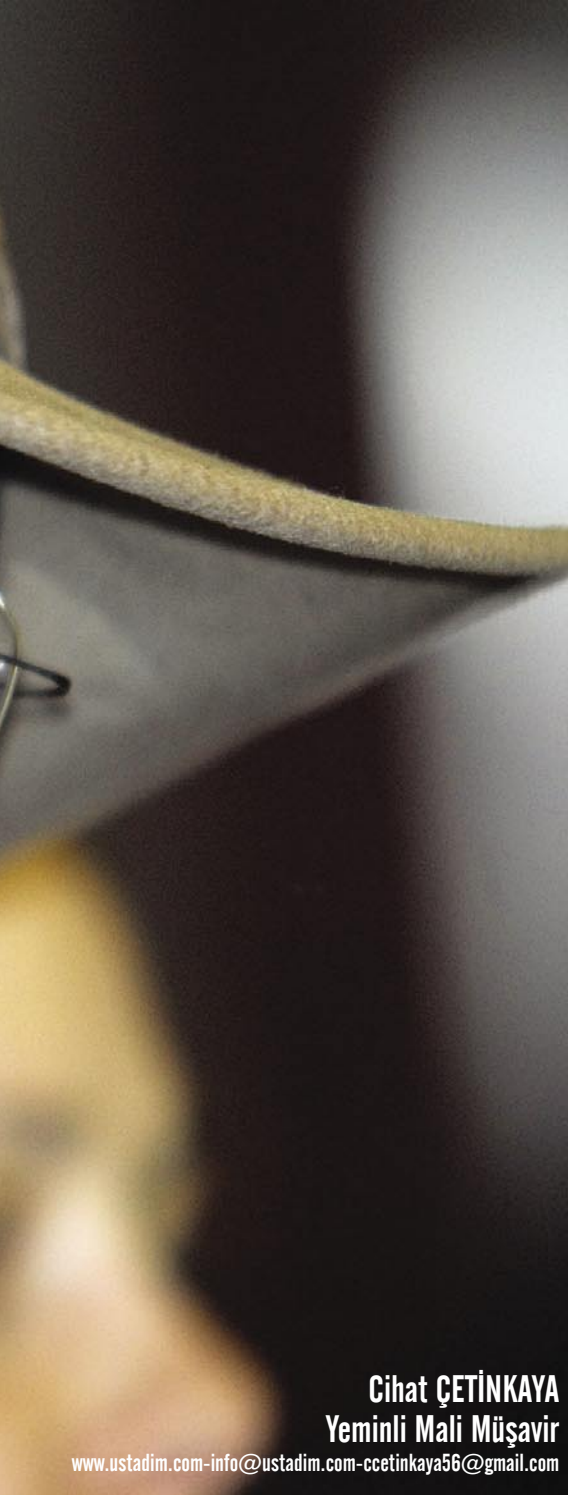

Marx Haklı mı Çıktı, Kapitalizmin **SONU MU GELİYOR?**

Amerika Birleşik Devletleri'nde başlayıp bütün dünyayı kasıp kavuran finansal krize karşı birçok ülke önlem aldı. Bu önlemlerden biri de bankaları ve dev şirketleri kurtarma operasyonu. Bankaların kısmi de olsa kamusallaştırarak mevduatları güvence altına almaya çalışan devletlerin bu operasyonlarıyla ilgili akla gelen ilk soru; "Marx haklı mı çıktı, kapitalizmin sonu mu geliyor?" oldu. Çetinkaya bu sorunun yanıtını dünyaca ünlü siyaset bilimci FUKUYAMA'nın fikirlerini referans göstererek veriyor. Çetinkaya; "Kapitalizmin insanlara daha fazla özgürlük, bağımsızlık ve demokrasi verdiğini, bu nedenle alternatifinin kalmadığını söylüyor. Bu söylem Marx'a verilebilecek en güzel cevap." Hürriyetçi demokrasi ile yönetilen bütün ülkelerde devletin varlık sebebinin halkın refah ve mutluluğu olduğunun altını çizen Çetinkaya, "Bunun sonucu olarak kapitalist sistemle de yönetilse, bu ülkelerde toplumun refahı ve mutluluğu söz konusu olduğunda, devletin müdahaleci tavır izlemesi anormal karşılanmamaktadır. Bu açıdan bakıldığında Marx'ın söyleminin doğru çıkma ihtimali de zaman zaman devletlerin sistemlere müdahalesi nedeniyle ortadan kalkmaktadır" diyor.

Ekonometri dergisinin en çok okunan yazarlarından Cihat Çetinkaya dünyada yaşanan son uluslararası krizi Sertaç Kantarcı'ya değerlendirdi. Çetinkaya'nın sorularımıza verdiği yanıtlar şöyle:

Cihat ÇETİNKAYA
Yeminli Mali Müşavir

www.ustadim.com-info@ustadim.com-ccetinkaya56@gmail.com

Marx gerçekten de haklı mı çıktı, kapitalizmin sonu mu geliyor?

Marx özetle kapitalist sistemde sermaye birikiminin kendi sonunu yaratacağını ve emeğin egemen güç olacağını, sermaye, büyüme ve bölüşümün buna göre yeniden organize olacağını iddia eder. Bu nedenle de siyasi gücün zaman içerisinde emeğin eline geçeceğini teorik olarak ileri sürer. Ancak, kapitalist sistem tarihsel süreçte çok ciddi krizler geçirmesine rağmen kendi sistemi içerisinde alternatif çözümler üretmeyi başarmaktadır. Sistemin işlemeye devam etmesindeki asıl neden, teoride öngörülmediği gibi tamamen kapitalist ve liberal bir sistem dünyanın hiçbir ülkesinde

uygulanmamaktadır. Dünyaca ünlü siyaset bilimci FUKUYAMA, kapitalizmin insanlara daha fazla özgürlük, bağımsızlık ve demokrasi verdiğini, bu nedenle alternatifinin kalmadığını söylüyor. Bu söylem Marx'a verilebilecek en güzel cevaptır. Günümüzün modern kapitalizm anlayışı, krizden çıkışın yolunu kendi dinamikleri içerisinde bulmakta zorlanmayacaktır. Belki alışılmamış ve sert bir müdahalecilik dönemi yaşanacaktır ancak, daha öncede belirttiğim gibi yalın, liberal düşünceye dayalı bir serbest piyasa ekonomisi yani kapitalizm, dünyanın hiçbir gelişmiş ülkesinde uygulanmamaktadır. Günümüzde gelişmiş ya da gelişmekte olan, hürriyetçi demokrasi ile yönetilen hemen hemen bütün ülkelerde devletin varlık sebebi halkın refah ve mutluluğudur. Bunun sonucu olarak kapitalist sistemle de yönetilse, bu ülkelerde toplumun refahı ve mutluluğu söz konusu olduğunda, devletin müdahaleci tavır izlemesi anormal karşılanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Marx'ın söylemenin doğru çıkma ihmali de zaman zaman devletlerin sistemlere müdahalesi nedeniyle ortadan kalkmaktadır. Kapitalist sistemde sermaye kesimi kendi içinde

kapalı bir süreç yaşamışlar ve dünya ticareti yeniden şekillendirilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde; Osmanlı İmparatorluğunun 1535'de Fransızlara verdiği kapitülasyonları, 1582'de İngilizlere de tanıdığı olduğunu, kapitülasyonların 1740 sonrasında devamlı hale geldiğini, ancak bunlarında yetmeyerek 1838'de İngilizler ile "Ticaret Anlaşması" yapıp kapitülasyonların Osmanlı'yı çökerten son hamlesinin gerçekleştiğini görürüz.

Bundan sonra kapitalist sistemin görüldüğü ikinci büyük kriz 1870 – 1895 dönemindeki özellikle dünyadaki kıtlığın tetiklediği büyük krizdir. Nitekim bu dönemde dünyanın en güçlü ve büyük imparatorluklarından birisi olan Osmanlı imparatorluğunun ve Osmanlı Maliyesinin 24 - Ekim -1875 tarihinde (1873 kıtlığını takiben) Mali İflasını açıklanması ve 20-Aralık-1881 Muharrem Karamamesi ile Devletin İflası ve Duyun-u Umumiye İdaresinin kurulması tesadüf değildir. Üçüncü büyük kriz A.B.D de başlayan ve dünyayı etkileyen 1928 -1940 krizidir. Bu kriz döneminde de Dünyada yaşanan kıtlığın etkili olduğu bilinmektedir. Bu kriz

Günümüzün modern kapitalizm anlayışı, krizden çıkışın yolunu kendi dinamikleri içerisinde bulmakta zorlanmayacaktır. Belki alışılmamış ve sert bir müdahalecilik dönemi yaşanacaktır ancak, daha öncede belirttiğim gibi yalın, liberal düşünceye dayalı bir serbest piyasa ekonomisi yani kapitalizm, Dünyanın hiçbir gelişmiş ülkesinde uygulanmamaktadır.

kendi tıkanıklığını açacak yeni formülleri bulmada son derece başarılı olmaktadır. Diğer bir ifade ile kapitalist sistemin egemen sınıfı olan sermaye sahipleri ve kapitalistler, bulunan çözümlerle yine kendi problemlerini çözüp, yola devam etmektedirler.

Uluslararası piyasalardaki son finansal krizin, kapitalizmin tarihsel sürece içerisindeki önemi nedir?

Kapitalist sistem ya da tam rekabete dayalı serbest piyasa ekonomisi denilen liberal ekonomiler tarih boyunca değişik ekonomik krizlerle karşı karşıya kalmışlardır. 1789 Fransız devriminden sonra, dünyanın gördüğü ilk büyük iktisadi kriz 1810-1855 yılları arasında muhtelif dönemlerde yaşanan krizdir. Bu dönemde ülkelerin ticaret hacimleri daralmış, ekonomiler daha içe

2007 de A.B.D de başlayan ve bütün dünyada etkileri yavaş yavaş yayılan MORTGAGE krizi ile aynı nitelikte olmamakla beraber, 1929 krizi bankalara karşı güven ortamının kaybolduğu bir süreçte mevduat sahiplerinin bankalara hücum etmesinin neticesi doğmuş bir krizdir. 1929 krizi İngiltere'nin dünya üzerindeki ekonomik egemenliğine son vermiş, bundan sonraki süreçte Amerika merkezli politikalar global ekonomiye egemen olmuştur. OECD ülkelerinde yaşanan 1970-1974 krizinin yarattığı olumsuz ortam, petrol merkezli ekonomilerinde sonu olmuş, 1970 sonrası kriz Almanya ve İngiltere'yi etkili olarak tekrar ekonomi sahnesine çıkartmıştır. Gerçekte Temmuz 2007 de ilk işaretlerini vererek başlayan bugünkü kriz, geçmiş son yetmiş yılın en ciddi krizi olmaya adaydır. Gerçeği söylemek gerekirse,

bankacılık ve finans sektöründen kaynaklı bir kriz (1929 krizi hariç) bugüne kadar yaşanmış değildir.

İlk belirlemelere göre yarattığı ve yaratacağı sonuçları itibarıyla 2008 krizi, likidite darboğazı, durgunluk, işsizlik, talep daralmasına dayalı dünya ticaretinde meydana gelecek küçülme ile gerçek anlamda finansal bir krizdir. Son yüzyıl içinde bankacılık ve finans sektöründeki hızlı değişim ve gelişimin, diğer bir ifade ile finansal küreselleşmenin neticesi olan bu krizin, daha önceki yüzyıllarda yaşanan krizlerden tamamen farklı nitelikte olması doğaldır.

Bu krizi dünyadaki güç dengelerinin mücadelesi olarak görebilir miyiz?

Özellikle 1929 sonrasında ABD merkezli dünyadaki bugünkü ekonomik ve finansal sistem, AB kanalı ile Rusya ve Çin üzerinden Uzakdoğu ve Japonya'ya kadar uzanmakta iken, son hesaplaşma ve güç dengelerinin çarpışması neticesinde; dünyadaki finans sisteminin ABD merkezli olmaktan çıkıp, çok merkezli ve kutuplu bir yapıya kayacağını düşünüyorum. Artık ne ekonomik ne de siyasal anlamda iki kutuplu bir dünya değil çok kutuplu yenedünya düzeninden bahsedilmeye başlanacak. Son krizin siyasal neticeleri önümüzdeki on yıla damgasını vuracaktır. Bu arada ABD ve AB, mortgage krizi sayesinde kirlenmiş bankacılık ve finans sistemlerini revize ederken, bilançolarını temizleyeceklerdir.

ABD'de başlayan kriz öncelikle ve en çok kimleri vurdu?

Krizin merkezi olan Amerika ve diğer gelişmiş ülkeler bu krizden birinci derecede sorumludurlar. Özellikle Asya ve Körfez ülkelerindeki birikimleri alıp halklarına borca dayalı refah yaşatmışlardır. ABD'de başlayan MORTGAGE krizi öncelikle Amerikan bankacılık ve finans sistemini vurmuştur. Bunun nedeni de Amerikan halkının refah ve mutluluğu için kurgulanmış bulunan finans ve bankacılık sisteminin zora girmesi, küçük ve orta ölçekli işletmelerle, Amerikan halkına sunulan kredilerin geri dönüşümünde yaşanan tıkanıklık ve borçların ödenememesidir. Öncelikle kriz; 15 Amerikan Bankasının çökmesi ve dünyaca tanınmış kredi kuruluşlarının iflası ile Amerikan Bankacılık ve finans piyasalarını vurmuştur. Bunun neticesi olarak bu sektörlerde çalışan yüz binlerce Amerikalı işsiz kaldığı gibi, kredi borçlarını ödeyemeyen yine on binlerce

Amerikan vatandaşı ile orta ve küçük ölçekli sanayicileri vurmuş gözükmektedir. Bu krizin neticesi, Amerika da sokaktaki işsiz Amerikalı sayısının artması, üretimin, buna bağlı olarak da Ticaret Hacminin daralması olacaktır. Ancak belirtmek isterim ki, kriz az gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomileri çok daha fazla vuracaktır.

Peki, İzlanda neden çöktü?

Krizde 350 bin nüfuslu dünyanın refah seviyesi açısından en yüksek ülkelerden birisi olan İzlanda'nın devlet olarak çökmesinin nedeni, yaşanan refah ve mutluluğun borçlanmaya, tamamen finansal sisteme dayandırılmış olmasıdır. Sanal âlem diyebileceğimiz bu hülya, az gelişmiş ülkelerde çok daha büyük yıkımlara, işsizlik, yoksulluk ve fakirleşmeye neden olacaktır.

Krizin çalışma hayatına ve işsizliğe etkisi sizce nasıl olacaktır?

Bu dönemde gerek ABD'de, gerekse krizden etkilenen az gelişmiş ülkeler başta olmak üzere bütün ülkelerde işsizlik oranında artış olacağını beklemek hayalci olmayacaktır. Buna ilave olarak imalat sanayinde ve sanayinin orta direği diyebi-

leceğimiz esnaf kesiminde iş olanaklarının daralacağını ve iflasların yaşanacağını tahmin ediyorum. Bu kriz döneminde finans ve bankacılık sektöründe ciddi işsizlik doğacağı aşikârdır. Krizin ABD ile AB ülkelerinin ekonomik ve siyasal yaşamı üzerindeki en önemli etkisi, beklenmedik şekilde ortaya çıkan devletin müdahaleci politikalarıdır. Kanaatimce önümüzdeki asgari beş yıllık süreçte bankacılık ve finans sektörü tekrar rayına oturana kadar bu müdahaleci ve piyasayı düzenlemeye yönelik politikaları devam edecektir.

Kriz Türkiye'yi nasıl etkiler?

Bence herkesin merak ettiği soru bu. Türkiye, ABD'de ve AB ülkelerindeki bankacılık ve finans krizinin yarattığı güvensizlik ortamında özellikle Türk yatırımcılar için güvenli bir liman olabilir kanaatindeyim.

Özellikle Türk bankacılık ve finans sisteminde Mortgage gibi bir enstrümanın efektif kullanılmıyor olması Türkiye'nin şansı oldu. Ayrıca Türk bankacılık sisteminin yüzde 60'ından büyük kısmının Ziraat Bankası, Halk Bankası, Vakıfbank gibi devlet bankası olması, bunun yanı sıra İş Bankası'nın da devlet bankası görüntüsü

likle Türkiye'ye Yabancı Sermaye akımını olumsuz yönde etkileyecektir. ABD ve AB merkezli likit fonların ülkelerine geri çağrılmasının yaratacağı olumsuz etkiye ilave olarak yabancı para cinsinden kredi faizlerinin yükselecek olması Türk sanayici ve iş adamları için zor bir dönem geçirilmesine neden olacaktır. Kredi maliyetlerindeki artış ve özellikle dövizin aşırı değer kazanması, ya da Türk Lirası'nın değer kaybı ithalatı düşüreceği gibi, dünyadaki likidite krizi ve talep daralmasına paralel olarak ihracatımızda da ciddi düşüşler yaşanacaktır. Bütün bu olumsuz gelişmelerin neticesinde reel ekonomide üretimin hızla düşmesi, işsizliğin artması ve durgunluk içersinde enflasyon anlamına gelen stagflasyon kaçınılmazdır. Doğal olarak büyümenin yavaşlaması ya da eksiye dönmesi

Krizde 350 bin nüfuslu dünyanın refah seviyesi açısından en yüksek ülkelerden birisi olan İzlanda'nın devlet olarak çökmesinin nedeni, yaşanan refah ve mutluluğun borçlanmaya, tamamen finansal sisteme dayandırılmış olmasıdır. Sanal âlem diyebileceğimiz bu hülya, az gelişmiş ülkelerde çok daha büyük yıkımlara, işsizlik, yoksulluk ve fakirleşmeye neden olacaktır.

vermesi sisteme duyulan güveni artırmaktadır. Bunda hiç şüphesiz 2000'li yılların başında kurulan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ile Türkiye Mevduat ve Sigorta Fonu'nun büyük yararı olmuştur.

Türkiye'de bir bankacılık ve finans krizi bekliyor musunuz?

Beklemiyorum. Çünkü mali yapımız iyi durumda. Bunda izlenen maliye ve para politikasındaki sıkı disiplin çok etkili oldu. Ayrıca bankacılık sektöründeki çürük elmalar 2000–2007 süresinde ayıklandığı için sistem çok daha dayanıklı duruma gelmiştir. Bununla beraber Türkiye açısından durum biraz daha farklı. Bizde liberalizm ya da kapitalist sistem uygulamasının farklılığı ve devletin düzenleyici ve denetleyici rolünün çok daha etkin ölçülerde olması nedeniyle, başkaca bir müdahaleye gerek kalmadan maliye politikaları, para politikaları ve merkez bankası kararları ile ekonominin disiplin altında tutulmaya devam edileceğini düşünüyorum.

Öte yandan, Türk bankacılığının dünya ile bütünleşmesi sürecinde yapılan özelleştirmeler daha güçlü ve dayanıklı bir sistemin oluşumunu sağlamıştır. Finansal sistemdeki likidite krizi özellikle ve önce-

ihtimali vardır ve bu ülkenin fakirleşmesi anlamına gelecektir.

Diğer taraftan tüm gelişimine rağmen borçlarımızın daha kırılgan bir yapıda olduğunu düşünüyorum. Bu nedenle çok büyük sanayi kuruluşları değil ama orta ve küçük ölçekli sanayi kollarında iş yeri kapamalar, işten çıkarmalar ve iflaslar yaşanabilir.

Hükümet ne gibi tedbirler almalı?

Hükümetin Türkiye'yi ve özellikle de reel sektörü sarsacağı belli olan bu kriz karşısında yapabilecekleri oldukça sınırlı. Maalesef son beş yılda izlenen ekonomi programı ve karşı karşıya kaldığımız borç yükü işimizi güçleştiriyor. Önlemler paketini şöylece sıralamak istiyorum.

1–2009 Bütçesi, özellikle yatırım harcamalarına daha çok yer verilen bir bütçe olmalı. Kamunun bu dönemde sıkı maliye politikası uygulamasına kimse bir şey demiyor, ancak likidite sıkışıklığı olduğu dönemlerde kamu harcamalarının artması sistemi biraz olsun rahatlatacaktır.

2- Hükümet bu dönemde dövizle asla müdahale etmemelidir. Bugüne kadar enflasyonu baskı altında tutmak için uygulanan yüksek faiz düşük kur politikası sadece sorunların halının altına süpürülmesi so-

nucunu doğurdu. İzlenen politika üretim politikasına öyle etki etti ki, ithalata dayalı üretimin geldiği noktada, Türkiye büyümesini devam ettirebilmek için ithalatını her ne pahasına olursa olsun devam ettirmek zorundadır. Bunun anlamı ithal yönlü büyüme ve borçlanmadır.

3- Devlet, özellikle tasarruf mevduatına tam güvence vermelidir. Bu güvencenin geçici süreyle verilmesine de karşıyım. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bu güvence bankacılık sistemini son derece rahatlatmaktadır.

4- Menkul kıymetlere stopaj uygulamasının yerli yatırımcılar için sıfıra indirilmesi borsaya yeni girecek yatırımcılar açısından son derece yerinde olacaktır.

5- Hükümet, AB uyum yasalarının da bir gereği olan, Türk Ticaret Kanunu'nun değişiklikleri ile kabulünü yılsonundan önce meclisten geçirmelidir.

6- Hükümet, bankaların verdikleri kredilerin geri çağrılmasına yönelik her türlü kalkışmayı muhakkak surette durdurmalıdır. Özellikle yabancı bankaların yurtdışından kullandıkları sendikasyon kredilerinin geri çağrılması noktasında, çiftçilerimiz kredi borçlarını ödeyememe durumuna düşebilirler.

Bunun neticesinde, kredi borçlarından dolayı gayrimenkullerin yabancıların eline geçmesi gibi bir durum doğabilir. Bu durum, yabancılara gayrimenkul satışının Anayasa ile yasaklanmasına rağmen, çiftçilerin arazilerinin yabancıların eline geçmesi sonucunu doğuracaktır. Ege ve Çukurova'da faaliyet gösteren yabancı sermayeli bankaların bunu yapma ihtimallerine karşı devlet denetiminin ve hükümet tedbirlerinin önceden alınması şarttır.

7- Likidite sıkışıklığının olduğu bu dönemde, vergi mükellefleri için '**Matrah Artırımı**' şeklinde çıkarılacak bir vergi affı yasasının, özellikle yastık altını harekete geçirmede ve devlete ekstra gelir sağlamada yararlı olacağına inanıyorum.

8- Küçük ve orta ölçekli işletmelerle Anadolu esnafının kredi borçlarının ertelenmesi ya da kredi faizlerinin düşürülmesine yönelik tedbirlerin ivedi olarak alınması gerekmektedir.

9- Çıkarılması gündemde olan '**Varlık Yasası**' ile yurtdışından gelecek olan paralar, kambiyo rejimi kapsamında kayıt altına alınmalı ancak bu paraların kayıtsız, şartsız ve kesintisiz Türkiye'ye gelmesi sağlanmalıdır. Bu noktada hükümete önerim, Kambiyo rejiminin yumuşatılarak AB ülkelerinde, Yunanistan'daki gibi bir kambiyo rejimi uygulamasına geçilmesidir. **E**